

Kulturarv og samfunnsutvikling:

Kvernstein gir læring, identitet og næring

I fem kommuner lærer lokale og tilreisende om kvernstein som kulturarv og skaffer seg innsikt som kan være med å gi en mer bærekraftig samfunnsutvikling. Samtidig bidrar synliggjøring til verdiskaping, og er med på å gi forståelse for historien på stedet.

Brønnøy, Hyllestad, Saltdal, Selbu og Vågå deltar i Kvernsteinsnettverket i programmet "Livskraftige kommuner" (LK). Nettverket koordineres av KS ut 2010. De fem kommunene kommer til å fortsette samarbeidet også etter programperioden.

Kommunene som deltar i nettverket har de største kjente kvernsteinsbruddene her i landet. Noen har arbeidet med temaet en tid, mens andre har blitt invitert til å delta i nettverket og dermed har interessen våknet lokalt i blant annet historielag, grunneierlag og skoler.

Kvernsteiner har vært en viktig del av folks dagligliv. Korn skal males og brød bakes. I dag brukes valsestoler som revolusjonerte kornmalingen og møllevirksomheten da de ble tatt i bruk på 1870-tallet. Før hadde mennesker brukt skubbe-kverner i flere tusen år, deretter handkverner og så

tatt i bruk vannkraft fra tidlig middelalder, før elektrisiteten kom og dekket behovene i industrien.

Sprer kunnskap

Flere steder er det spennende aktiviteter rundt kvernsteinsbruddene. I Selbu har det for eksempel blitt holdt kurs om steinproduksjon med tre dager ute i felt for å se på bruddene og en fungerende bekkverk. Ved inngangene til Skarvan og Roldalen nasjonalpark kommer det informasjonstavler, og det lages brosjyre og informasjon på internett. I fjellet, ved bruddene, vil det også bli satt opp informasjonstavler. I bygdemuseet har kvernsteinshistorien en sentral plass.

I minst 300 år ble kvernstein hogd i de store steinurene i kystfjellene i Brønnøy. Fortsatt kan vi se hundretalls kvernsteiner, mange hoggeplasser og noen utskipningssteder.

Turistforeningen ser på kvernstein i Saltdal. (Foto: Rune Berg)

Formidling av tidligere tiders kvernsteinsarbeid i Brønnøy kan knyttes sammen med Torghatten, sagn, grotter, bergkunst, istidsterrasser samt en stor kalkgruve i drift.

Ved Saksenvik i Saltdal er det tilrettelagt med informasjonstavle og parkering. Derfra kan en følge stier fram til bruddene. I tillegg er det et brudd på Setså. Skoleelever ved Rognan Ungdomsskole fikk allerede i 2009 et fast undervisningsopplegg knyttet til kvernstein.

I Vågå er det dokumentert stor produksjon av kvernstein fra 1400-tallet og fram til om lag 1880. Trolig ble kvernstein hogd langt tidligere flere steder i Vågå. Tolstadkvernberget på Lalm ligger svært sentralt og er lett tilgjengelig. Et formidlingsprosjekt i samarbeid med skolen er i emning.

Ungdom i Kvernsteinsparken (Foto: Tom Heldal)

Kvernsteinsparken i Hyllestad kan du lese mer om på www.kvernstein.no. Der er det en steinhoggerleir med steinblokker for demonstrasjonshogging, smie, samlingshus, tun med ildsted og informasjonsbu.

Hyllestad skule har et undervisningsopplegg gjennom hele skoleåret, der elever i 8. klasse får en grundig innføring i kvernsteinshistorien. Om sommeren er det omvisning, er du heldig møter du en stolt og kunnskapsrik ungdomsskoleelev som formidler den lokale historien.

Læringsaspektet i Kvernsteinsparken i Hyllestad er interessant å se i lys av FN's tiår for utdanning for bærekraftig utvikling 2004-2014 (ESD10), siden det handler om læring for bærekraftig utvikling. Se www.thebalancingact.info

Nettverksarbeidet har ført til Hyllestad kommune sitt formidlingsprosjekt "Handlingsboren kunnskap", der en med midler fra blant annet Riksantikvaren og Norsk Kulturråd, tilbyr et pedagogisk opplegg til kommuner som ønsker å bruke dette i skolene. Stiftelsen Norsk Kvernsteinsenter har sagt seg villig til å drive videre formidlingsprosjektet og samarbeidet mellom kommunene.

Norges geologiske undersøkelse (NGU) samspiller med nettverket i LK. De fem kommunene er eksempelkommuner i deres "Millstone"-prosjekt. Les mer: <http://www.ngu.no/no/tm/Om-NGU/Prosjekter/Millstone/>

Mer informasjon:

Brønnøy: Magnar Solbakk

magnar.solbakk@bronnøy.kommune.no

Tlf. 75 01 20 00

Hyllestad: Kjell Eide

kjell.eide@hyllestad.kommune.no

Tlf: 57 78 95 00

Saltdal: Lisa Grimstad

lisa.grimstad@saltdal.kommune.no

Tlf 75 68 20 00

Selbu: Christine Svarva Nielsen

christine.nielsen@selbu.kommune.no

Tlf: 73 81 67 00

Vågå: Trond-Ole Haug

trond-ole.haug@vaga.kommune.no

Tlf: 61 29 36 00

Riksantikvaren: Sissel Carlstrøm

sca@ra.no

Tlf: 22 94 04 00

Millstone: Gurli Meyer

gurli.meyer@ngu.no

Tlf: 73 90 42 14

Norsk Kvernsteinsenter: Astrid Waage

astrid.waage@kvernstein.no

Tlf: 458 71 940

KS rådgiver: Turid Haugen

turid.haugen@ks.no

Tlf: 24 13 26 00

Fakta:

Kvernsteinsnettverket er en del av "Livskraftige kommuner – Kommunennettverk for miljø og samfunnsutvikling", som drives av KS, med finansiering fra MD.

Gode eksempler utfordrer andre til lignende tiltak, og fremmer debatten om veier til en bærekraftig utvikling.

– ovs 13.10.10